Jongere bouwkunst en stedebouw

1800-1945

Monumenten
Inventarisatie
Project (MIP)

COLOFON

Uitgave
Provinciaal Bestuur van Zuid-Holland
Koningskade 1
2596 AA 's-Gravenhage
telefoon 070 - 3116611

Samenstellers
M. van Ingen
drs S.R. Jonkergouw
drs A.F.J. Niemeijer
drs L.A. Nizet
ir Th.A.J. Schiere
drs E.B. de Snoo - van de Garde
ing. M. Spooren
drs B.L. Sprinkhuizen
ir M. Verwey

Begeleidingscommissie
L.J. van den Boogert
D. Brouwer de Koning
drs R. Daalder
drs Th.M. Elsing
W. de Jong
ir J.G. Wegner

Vormgeving
Facilitaire Dienst, Bureau Vormgeving

Druk
Facilitaire Dienst, Bureau Reproductie

's-Gravenhage, november 1991

HISTORISCH-GEOGRAFISCHE BESCHRIJVING

BEBOUWINGSKARAKTERISTIEK EN STEDEBOUWKUNDIGE TYPOLOGIE

INVENTARISATIE

HISTORISCH-GEOGRAFISCHE BESCHRIJVING

oktober 1989
A.F.J. Niemeijer

INHOUDSOPGAVE

1. **INLEIDING**

2. **FYSISCHE GESTELDHEID**

3. **LANDSCHAPSSTRUCTUUR EN GRONDGEBRUIK**
   3.1. Agrarisch grondgebruik
   3.2. Niet-agrarisch grondgebruik
   3.3. Visuele karakteristiek

4. **INFRASTRUCTUUR**

5. **NEDERZETTINGEN**
   5.1. Algemeen
   5.2. Kernen
      5.2.1. Roelofarendsveen
      5.2.2. Oude Wetering
      5.2.3. Nieuwe Wetering
      5.2.4. Rijpwetering
      5.2.5. Oud Ade
      5.2.6. Kaag
      5.2.7. Zevenhuizen
   5.3. Verspreide bebouwing

LITERATUURLIJST

VOORNAAMSTE GEBRUIKTE KAARTEN

BIJLAGEN

1. INLEIDING

Alkemade ligt in het noorden van de provincie Zuid-Holland en grenst (N-O-Z-W) aan de gemeenten Haarlemmermeer (N-H), Leimuiden, Rijnsaterwoude, Woubrugge, Leiderdorp en Warmond. De grenzen met deze gemeenten zijn gedeeltelijk historisch-juridisch bepaald, deels echter ook functioneellandschappelijk en planologisch-administratief: ze werden gevormd door zowel vroegere ambachten als door dijken rond droogmakerijen of door tamelijk willekeurige lijnen over wateroppervlakken getrokken en bovendien ook door wettelijke ingrepen. (In 1959 werd de Veenderpolder, die eerder tot Woubrugge behoorde, aan Alkemade toegevoegd).

De gemeente heeft een oppervlakte van 2.884 ha en op 1 januari 1988 bedroeg het aantal inwoners 13.703; de bevolkingsdichtheid is hiermee 548 inw/km² landoppervlak. Alkemade (de naam duikt al rond 1300 op in de bronnen) omvat de kernen Roelofarendsveen, Oude Wetering, Nieuwe Wetering, Rijpwetering, Oud Ade, Kaag en Zevenhuizen terwijl binnen de gemeente bovendien een aantal grote watervlakten valt. Voor de droogmaking van het Haarlemmermeer behoorden ook het zuidelijk deel hiervan en Abbenes tot het grondgebied.

2. FYSISCHE GESTELDHEID

De gemeente Alkemade is geheel gelegen in een gebied dat voorheen venen in de toplaag van de bodem bezat. Van west naar oost waren dat ruw gesteld bosvenen (eutroof of voedselrijk), riet- en zeggevenen (mesotroof) en veenmosvenen (oligotroof of voedselarm) en in deze volgorde waren de veensoorten toenemend geschikt voor de turfproduktie. Men ziet dan ook dat het landoppervlak ten oosten van de Ade en van Rijpwetering lager is (± 3,7 m.-NAP) dan meer naar het westen (± 1,8 m.-NAP). In het westen daalde de bodem door klink en oxidatie, in het oosten werd de toplaag vergraven en weggebaggerd tot op de kleiïge ondergrond. Er is echter een belangrijke uitzondering: in de "Veender- en Lijkerpolder buiten de bedijking" onder Roelofarendsveen werd slechts op beperkte schaal turf gewonnen en het veld ligt hier (ook dankzij het opbrengen van slootmateriaal) op slechts ± 1,0 m.-NAP.
Waar het veen was weggebaggerd werd de ontstane veenplas bedijkt en meestal drooggemalen en kwam de klei- of zavelondergrond aan de oppervlakte. (onder andere in de Drooggemaakte Akkersloot-, Hertogs- en Blijverspolders en de Drooggemaakte Veender- en Lijkerpolder).

Het reliëf en de afwatering zijn hiermee tevens in hoofdzaak gedefiniëerd: van west naar oost daalt het landoppervlak sprongsgewijs (iedere polder heeft zijn eigen niveau) van ± 1,7 m.-NAP, naar 3 m.-NAP en 4 m.
-NAP terwijl in het oosten bij Roelofarendsveen het niveau hoger ligt, namelijk op 0,9 m.-NAP. De afwatering geschiedt overal op kunstmatige wijze: rond 1915 werden de 16e- en 17e-eeuwse veenpolders en de 18e- en 19e-eeuwse droogmakerijen vrijwel geheel bemalen met molens; in totaal 16 stuks. Slechts de Polder het Noordveen en de Aderpolder werden d.m.v. stoomgemalen (1881) ontwaterd. In 1940 waren zeker 4 gemalen in werking; thans functioneren nog slechts 3 of 4 molens. Het gehele grondgebied van de gemeente loost op wateren van de boezem van Rijnland. Na de droogmaking van het Haarlemmermeer (1848-1852) behoorde nog slechts de Ringvaart rond de ontstane polder tot de boezemwateren, wat betekende dat overstromingsgevaar sedertdien tot een minimum beperkt was.
Rond Roelofarendsveen veranderde de waterstaatkundige toestand later aanzienlijk: door de dorpsuitbreiding ging een deel van de poldersloten verloren terwijl de aanleg van Rijksweg 4a (nu A4, A10) rond 1960 tot gevolg had dat kavels en sloten werden doorsneden en de afwateringsrichting soms moest worden gewijzigd.

3. GRONDGEBRUIK EN LANDSCHAPSSTRUCTUUR

3.1 Agrarisch grondgebruik

Rond 1500 omvatte het agrarisch bedrijf in Alkemade naast veeteelt enige akkerbouw (o.a. hennep) en verder werd de houtteelt bedreven. (elzen?) De voortgaande vervening bracht in de loop der eeuwen echter nogal wat veranderingen teweeg in bodemtoestand en afwatering; de gevolgen voor het agrarisch bedrijf waren navenant.
De samenstellende dorpen van deze gemeente kenden in het midden van de vorige eeuw dan ook niet alle gelijke bronnen van inkomsten. In samenhang met de bodemtoestand verschilden de typen van het beoefende agrarisch bedrijf en er ontstond dan ook een breed scala van specialisaties.
In het westen lag een groen eilandenrijk waar de veeteelt ver overheerste. Meer naar het zuiden, bij Oud Ade was vooral de akkerbouw van belang en bij Rijpwetering werden akkerbouw en veeteelt beoefend. In Nieuwe Wetering was de akkerbouw hoofdmiddel van bestaan terwijl hiernaast ook de veenderij nog werd bedreven: blijkbaar was nog niet alle mogelijk winbare turf weggebaggerd. De bemaling in de laag gelegen polders was doelmatig, zeker na de drooglegging van het Haarlemmermeer, want ook in Oude Wetering werd akkerbouw gevonden en bovendien groente geteeld.
Op de niet of weinig vergraven venen rond Roelofarendsveen werd eveneens op uitgebreide schaal akkerbouw beoefend en verder vond men hier rond het midden van de vorige eeuw boomkwekerijen en groenteteelt. De verhouding tussen land- en wateroppervlak was er zodanig dat een gunstig (relatief warm) microklimaat bestond met minder kans op nachtvorst. Als bemesting werd hier slootspecie op het land geworpen, wat op den duur ook tot verhoging van het landoppervlak leidde. Bij dit alles dient men te bedenken dat de gemeente in hoofdzaak was bedekt met grasland ten behoeve van de veeteelt en dat de akkerbouw zich concentreerde op de gunstigste plaatsen. Toch blijken zowel klei- en zavelbodems als veengronden geschikt te zijn bevonden voor veelzijdige benutting. In de loop van de tijd verloor de akkerbouw echter meer en meer terrein en ging de veeteelt het westelijk deel van de gemeente overheersen.

De oost-westgerichte strokenverkaveling op de klei- en veengronden, dominant in de gemeente, bleef tot op heden grotendeels intact evenals de blokverkaveling - alleen voorkomend in het meest westelijk en zuidwestelijk deel van Alkemade, het veeteeltgebied bij uitstek.

De voornaamste veranderingen deden zich voor rond Roelofarendsveen. De aanleg van de spoorlijn en het station in 1912 en de speciale goederenaftakking en later van de wegen in dit gebied stimuleerden de specialisatie op de tuinbouw en een belangrijke kascultuur ging zich ontwikkelen. Kort voor 1900 werd de platglastuinbouw geïntroduceerd; na 1926 kwamen de eerste kassen. Behalve bonen werden sedertdien ook tomaten en sla gekweekt en verder kwamen de bloemen- en bloembollenteelt op terwijl het dorp vooral een naam heeft als centrum van augurkenproductie.
Rond 1940 waren in de Veender- en Lijkerpolder buiten de bedijking en de Gagerpolder (onder Oude Wetering) zo'n 30 ha kassen en nog eens 60 ha land was ingericht voor bloembollenteelt. Secundair aan de tuinbouw kwam sedert het eind van de vorige eeuw de conservenindustrie (groentenzouterij en later zuurwaren) op binnen de gemeente, een

bedrijfstak die van belang is geworden tot op nationaal niveau. Het gevolg van deze ontwikkelingen was dat na de Tweede Wereldoorlog een aanzienlijke uitbreiding van de bebouwing plaatsvond tussen Roelofarendsveen en Oude Wetering die ten koste ging van de oorspronkelijke verkaveling in dit gebied en natuurlijk ook van de agrarische bestemming. Thans vormt de autosnelweg A4/A10 een scherpe afscheiding tussen het tuinbouwgebied ten oosten ervan en de weiden aan de westzijde.

3.2 Niet-agrarisch grondgebruik

Vanouds werd in de oostelijke helft van het ambacht Alkemade op grote schaal verveend ten behoeve van de de turfbereiding; lange tijd werd hiertoe slechts de relatief droge toplaag van het veen afgegraven maar na het midden van de 16e eeuw kwam de z.g. natte vervening in gebruik waarbij de specie van onder de waterspiegel werd opgebaggerd. In 1715 werd concessie verleend voor de vervening en latere droogmaking van de Googerpolder; rond het midden van de 18e eeuw was de Veender- en Lijkerpolder in exploitatie genomen en sedertdien zijn o.m. nog aan de beurt gekomen de Akkersloot-, Hertogs- en Blijverspolder (1791-1816) en de Polder 'Het Noordveen'(1856-1881).

Nadat de laatste concessies daartoe waren verlopen en de droogmaking van veenplassen was voltooid (1881) werd er niet meer verveend binnen de gemeente Alkemade. Naast diverse takken van agrarisch bedrijf kwam toen sedert het begin van onze eeuw de water- en oeverrecreatie op in deze waterrijke gemeente. Vooral in het noordwesten bij de Kagerplassen en langs de Wijde Aa waren de oevers goed toegankelijk en bruikbaar voor de watersport. Kaag is vanouds een dorp waar de beroepsstructuur in belangrijke mate gericht is op waterverkeer en scheepsnijverheid en hier ontwikkelde het recreatieve watergebeuren zich het eerst. Rond 1907 waren er al zo'n 40 boten en in 1912 werd een jachthaven aangelegd. Verdere specialisatie volgde in de jaren tot de oorlog en in toenemende mate werd ruimte ingenomen door voorzieningen die met de waterrecreatie van doen hadden.
Ook Oude Wetering ontwikkelde zich tot een watersportcentrum van betekenis maar de ruimtelijke structuur werd er minder door bepaald. Hier nam de groei van de watersport pas een aanvang rond 1920, hoewel ook in deze plaats de infrastructuur van oorsprong werd bepaald door scheepvaart (scheepsbouw!). Uiteindelijk profiteerde de pleziervaart hier natuurlijk van en net als in Kaag ontwikkelden zich werven en bergingen voor de jachten en accommodatie voor de bezoekers.

3.3 Visuele karakteristiek

De gemeente wordt gekenmerkt door het vrij groot aantal kernen van voornamelijk lineaire structuur en het wijdse landschap dat op verscheidene plaatsen wordt begrensd door watervlakten. Niveauverschillen in het terrein en daaraan gedeeltelijk gekoppeld functionele differentiatie zorgen voor afwisseling in het overigens slechts beperkt met opgaand groen gestoffeerde landschap. Opmerkelijke verdichting van de bebouwing deed zich slechts voor in het raakvlak van Roelofarendsveen en Oude Wetering, waar tevens het agrarisch landschap het meest fijnmazig is.

4. INFRASTRUCTUUR

Voor de droogmaking van het Haarlemmermeer lag de gemeente tamelijk geïsoleerd daar het grondgebied aan drie zijden door moeilijk passeerbare watervlakten was omsloten. Het Kagerplassencomplex en het Braassemermeer met de Wijde Aa belemmerden het oost-west-verkeer en het Haarlemmermeer de noord-zuidverbinding over land. Het vervoer over de waterwegen was en is goed ontwikkeld en met name de Oude Wetering en de Rijpwetering alsmede de Ringvaart en de plassen zijn van voortdurend belang. De Nieuwe Wetering werd gedeeltelijk gedempt maar de sluis (van 1880) is nog in ruïne aanwezig. In 1872 werd de brug over de Ringvaart bij Nieuwe Wetering geopend (op een in onze ogen niet zo voor de hand liggende plaats).

In 1868 werd de weg naar Leiden van Oude Wetering tot Oud Ade en verder langs het Vennemeer verhard (grindweg) en ongeveer tegelijkertijd gebeurde dat ook met de dorpswegen. De weg van Rijpwetering naar Hoogmade (met aansluiting op Leiden) werd pas in 1900 verhard en verdere voortgang werd geboekt in de eerste decennia van onze eeuw. Vrijwel alle wegen werden aangelegd op bestaande dijklichamen.

Dit gold niet voor de spoorlijn Hoofddorp-Leiden die tussen Oude Wetering en de Stroomsloot op het grondgebied van Alkemade was getraceerd en zodanig was aangelegd dat weiden zo min mogelijk werden geschaad en waterlopen haaks werden gekruist.
Stations op de in 1912 geopende - maar in 1935 alweer opgeheven - lijn waren gesitueerd in Oude Wetering (noord), Roelofarendsveen (noord) en in Rijpwetering (zuid). Na 1935 werd het spoorwegtracé gebruikt als basis voor de Provinciale Weg No. 5 (gereed 1939) die een belangrijke oost-west-as werd. De gemeente raakte na de oorlog verder uit de isolatie door de realisatie van Rijksweg 4a, die gedeeltelijk parallel ging lopen aan de Provinciale weg maar vooral een noord-zuidverbinding vormde.

De dijken binnen de gemeente hebben voor het merendeel een waterkerende functie terwijl ze daarnaast gewoonlijk als landweg, locale weg of interlocale weg van betekenis zijn. Ze vertonen een strak en hoekig patroon waar ze bepaald zijn door sterk menselijk ingrijpen (droogmakerijen); ze zijn kronkelig waar ze de natuurlijke waterlopen en de meren begrenzen.

De nutsbedrijven drukten hun stempel op de gemeente sedert 1912. In dit jaar werd Alkemade aangesloten op het elektriciteitsnet van de centrale in Leiden. In 1931 werd de gemeente gekoppeld aan Boskoop voor de drinkwatervoorziening (Kaag reeds in 1920 op de P.W.N. van Noord-Holland) en kreeg hij een watertoren te Roelofarendsveen (noord).

5. NEDERZETTINGEN

5.1 Algemeen

Binnen de gemeente Alkemade zijn te onderscheiden dorpen van het weg- of dijktype (Roelofarendsveen, Oude Wetering, Nieuwe Wetering, Rijpwetering en Kaag) en van het komtype (Oud Ade) terwijl Zevenhuizen niet veel meer is dan een gehucht. Wat verspreide bebouwing completeert het beeld. De kernen zijn alle langs of nabij dijkwegen gesitueerd en ze maakten tijdens de periode 1800-1945 alle een groei door qua inwonertal. Slechts Roelofarendsveen en Oude Wetering groeiden daarbij opvallend in ruimtelijk opzicht. Opmerkelijk is de ligging van Oude Wetering: het dorp is gesitueerd ter weerszijden van de waterloop met dezelfde naam. De westzijde behoort tot de gemeente Alkemade, de oostzijde valt onder Leimuiden. De genoemde kernen worden ook nog behandeld in de achter deze beschrijving gevoegde bebouwingskarakteristiek. Daar komen de visuele aspecten van de voor-oorlogse bebouwing ter sprake.

Omstreeks 1632 telde Alkemade 407 huizen; rond het midden van de 18e eeuw waren er ongeveer 100 meer. Het bevolkingsaantal moet daarmee toen op ca. 3000 hebben gelegen. Ook in die tijd waren Roelofarendsveen (113 huizen) en Oude Wetering (107) al veruit de grootste kernen, gevolgd door Kaag (82) en Rijpwetering (68).
De ontwikkeling van het inwonertal van de gemeente Alkemade laat zich als volgt schetsen:

jaartal	aantal inwoners
1795	± 2.800
1828	± 3.000
1847	± 3.450
1886	± 4.000
1894	4.355

jaartal	aantal inwoners
1915	± 5.000
1935	± 6.000
1945	± 7.000
1966	± 10.000
1988	13.703

5.2 Kernen

5.2.1 Roelofarendsveen

De naam komt nog niet voor in de eerste middeleeuwse bronnen, wèl in 15e eeuwse. Een late stichting kan een verklaring zijn voor de slechts op beperkte schaal uitgevoerde vervening. Al in de 17e eeuw werd hier de tuinbouw bedreven en in de 18e eeuw was het gehele dorpsgebied door tuinderijen ingenomen. Bonen, peulen en aardbeien behoorden tot de voornaamste gewassen, die vooral per schuit naar Amsterdam werden vervoerd. De tuinbouw vroeg om bemesting; deze werd gevonden in de vorm van "slootspecie" die op het land werd geworpen. Naast de groenteteelt kwam ook de boomkwekerij (vormboompjes) tot bloei. Een bezwaar van deze arbeidsintensieve landbouwvormen was dat het land versnipperd raakte om velen een inkomen te geven.

De bebouwing van Roelofarendsveen strekte zich voorheen uit langs beide zijden van de dorpsweg; aan de westzijde daarvan gescheiden door een vaart.

Omwille van het plaatselijk vervoer werd al in het 3e kwart van de 19e eeuw een deel van de vaart door het dorp gedempt en op die plaats was een halfverharde weg aangelegd. De demping kreeg een vervolg rond 1950 toen de vaart geheel werd drooggemaakt en de weg werd verbreed.

Nadat in de vorige eeuw ontsluiting van het gebied plaatsvond door de drooglegging van het Haarlemmermeer en bruggen, wegen en spoorlijn de landverbinding met de grote steden verbeterden en versnelden kon Roelofarendsveen -ook dankzij het speciale goederenstationgoed inspelen op de nieuwe mogelijkheden. De ligging van dit station in het noorden van de kern was echter ongelukkig ten opzichte van de veiling, die halverwege de oude lineaire bebouwingsas lag; dit had toename van het goederenvervoer door het dorp tot gevolg. Merkwaardigerwijs ligt de tegenwoordige veiling nabij de plaats van het voormalig station. De bevolking groeide en de bebouwing verdichtte zich in de eerste decenia van onze eeuw en als gevolg van nam de perceelgrootte van de tuinbouwbedrijven nam nog aanzienlijk. De bevolkingsexplosie laat zich aflezen uit de volgende staat:

jaartal	relatieve bevolkingsomvang
1900	100
1909	109
1930	153
1947	181

(Merk op dat de grootste bevolkingstoename valt in de periode van de exploitatie van de Haarlemmermeerspoorlijn.)
Uitbreiding van het wegdorp naar het noorden in de jaren '30 en '40 vond plaats als direct gevolg van de verbeterde ontsluiting in dit gebied; de bebouwing richtte zich op de bestaande structuur en sloot aan bij de oost-westverbinding van Rijpwetering met Oude Wetering.
Opvallend zijn de brandweerkazerne uit ± 1930 en een aantal villa's uit de eerste helft van onze eeuw. Verder de R.K. pastorie uit 1877, de watertoren uit 1931 en de starttoren voor de zeilsport (ca. 1935).
Na de oorlog zette deze ontwikkeling zich voort en trad verdere uitbreiding en verdichting van de kascultuur op naast sterke groei van de kern. Feitelijk vergroeide het noorden van Roelofarendsveen met het zuiden van Oude Wetering.
Tevens werd een ruilverkavelingsprogramma uitgevoerd rond 1960 waarbij de bedrijfsgrootten aanzienlijk werden opgetrokken en de levensvatbaarheid van de ondernemingen werd vergroot. Dieper in het veen ontstonden sedertdien parallel aan de oude noord-zuidgerichte as van het dorp "dochternederzettingen" langs de polderwegen, naar voorkomen vergelijkbaar met oudere voorbeelden uit de veenontginningsfase.

5.2.2 Oude Wetering

Oude Wetering strekt zich van noord naar zuid uit langs beide zijden van de gelijknamige waterloop; merkwaardig is dat het dorp gemeentelijk is verdeeld in een westelijke helft onder Alkemade en een oostelijke onder Leimuiden.
Het dorp werd al genoemd halverwege de 14e eeuw en het was toen als veenontginningsvestiging aan de westzijde van de gelijknamige waterloop bekend. Haaks op het water werden

veenstroken verkaveld en in cultuur genomen maar de ligging aan de doorvaartroute van noord naar zuid bracht mee dat Oude Wetering zich behalve op het agrarisch bedrijf -en later op de turfwinning- ook op de scheepsnijverheid ging richten. De Gogerpolder ontstond al in 1626 maar na de vervening van het oppervlak moest hij in 1715 geheel worden drooggemalen, waarna een deel van de bevolking zich opnieuw op het agrarisch bedrijf kon storten. Verder waren vooral van betekenis de scheepmakerij, de zeilmakerij en de detailhandel ten behoeve van de scheepvaart.

Het belang van het dorp laat zich afleiden uit het feit dat het rechthuis en - tot het eind van de 19e eeuw - ook het gemeentehuis er waren gevestigd. Toch bleef het ruimtelijk gezien een weg- en dijkdorp met dichte ondiepe bebouwing - in verband met de scheepvaart ook wel verkeersdorp genoemd.

De semi-verharding van de weg langs de westzijde van de wetering (de Kerkweg) dateert van 1868. Langs deze weg bevinden zich drie kerkgebouwen: de Nederlands Hervormde kerk (gedeeltelijk uit 1843), de Gereformeerde kerk uit 1909 en de Remonstrantse kerk (1645). Aan de westkant van de weg eindigden de tuingronden achter de huizen op de Ringsloot en de dijk om de Gogerpolder. In deze toestand kwam enige verandering toen in 1912 de spoorlijn werd aangelegd over de dijk van deze polder en het dorp nog scherper van het oorsponkelijk achterland werd afgesneden. Na de opheffing van het traject en de ingebruikneming van de dijk als Provinciale Weg werd dit bestendigd en groei van het dorp geschiedde voortaan alleen door verdichting en door uitbreiding naar het zuiden.

De inwoners, die vanouds gewend waren aan drukke scheepvaart, gingen zich meer en meer richten op de waterrecreatie en naast de ook hier opgekomen tuinbouw ontwikkelden zich sinds de jaren '20 de scheepsbouw voor de pleziervaart, de berging en de jachthavens. Het belang van de beroepsvaart door de Oude Wetering laat zich nog heden ten dage meten aan de hand van het ontbreken van een vaste oeververbinding tussen de beide delen van Oude Wetering: het verkeer wordt nog steeds bediend door een veer in het uiterste zuiden van het dorp. Dit kwam komvorming natuurlijk niet ten goede en er was dan ook tot het eind van de Tweede Wereldoorlog geen sprake van feitelijke uitbreiding van het dorp; sedertdien groeide het dorp in zuidelijke en zuidwestelijke richting om met Roelofarendsveen te vergroeien.
Verder deed zich ook hier het merkwaardige verschijnsel voor dat in de eerder vrijwel onbewoonde Gogerpolder langs twee noord-zuid lopende wegen lineaire bebouwing ontstond van de beoefenaren van de kastuinbouw ter plaatse, waardoor nu twee "dochternederzettingen" zijn verschenen, die morfologische overeenkomst vertonen met middeleeuwse lint dorpen.

5.2.3 Nieuwe Wetering

Ook Nieuwe Wetering wordt al genoemd in het midden van de 14e eeuw. Het was een wegdorp langs de waterloop met dezelfde naam, dat het zwaartepunt had aan de westzijde hiervan en dan ook als ontginningsbasis diende voor de westelijke venen. De kade langs de wetering werd niet tot weg; achter de huizen legde men de Achterweg aan. Het dorp leefde hoofdzakelijk van agrarisch bedrijf maar zelfs tot in de tweede helft van de vorige eeuw kwam veenderij voor in polder het Noordveen (drooggemaakt in 1881). De Lijkerpolder kwam al vanaf 1744 in exploitatie en werd rond 1780 drooggemalen.

De brug over de Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder, die in 1872 gereed kwam (daarvoor een veer), haalde het dorp uit zijn isolement; de Achterweg werd verhard en ging deel uitmaken van de verbinding tussen Amsterdam en Leiden. Toch leidde dit niet tot bijzondere groei: de dorpsstructuur bleef behouden, er trad hoogstens enige verdichting op. De oostzijde van de Nieuwe Wetering bleef vrij geïsoleerd liggen en breidde zich amper uit, ook niet nadat de spoorweg langs het dorp was aangelegd (geen station!). De openstelling van de Provinciale Weg (1939) en de constructie van Rijksweg 4a (1960) brachten het dorp enerzijds verdere ontsluiting, maar anderzijds betekenden ze een ruimtelijke isolatie van het tuinbouwgebied in de Gogerpolder. Toch werd recent op beperkte schaal overgegaan op tuinbouw en kastuinbouw en mogelijk neemt de integratie toe: de Nieuwe Wetering had geen directe betekenis voor de doorgaande scheepvaart en werd kort geleden afgesloten en deels gedempt waardoor de verbinding met de oudere kasgebieden iets kon worden verbeterd.

5.2.4 Rijpwetering

Het dorp komt onder andere voor op de kaart van Rijnland van 1610 maar bestond al veel eerder (genoemd in 1342). Het was een agrarische nederzetting langs beide oevers van de Rijt. De kaden vormden niet de hoofdweg; deze was achter de huizen gelegen, al dan niet op een dijk. De dijken waren aangelegd om de Veender- en Lijkerpolder aan de oostzijde van de Rijt en de Akkersloot-, Hertogs- en Blijverspolders in het westen, die respectievelijk tot stand kwamen in 1784 en 1816 na in de voorgaande decennia te zijn verveend. Hierna werd Rijpwetering opnieuw een agrarisch dorp met akkerbouw zowel als veeteelt.

De halfverharde dijkweg langs de oostzijde van het dorp dateert van het eind van de 19e eeuw; aan deze zijde vond men de meeste bebouwing, maar deze was niet zeer dicht. Aan de westzijde van de Rijt was de bebouwing in het begin van onze eeuw wel liniair te noemen, maar allerminst aaneengesloten. Het wegenpatroon aan deze kant is verder nauwelijks tot ontplooiïng gekomen; een toestand die tot op heden voortduurt.

De constructie van de rijweg en de brug over het water rond 1870 tilde het dorp uit zijn isolement en verbond de beide zijden, maar evenmin als de aanleg van de spoorlijn en het station (1912) bracht dit mee dat er opvallende ruimtelijke expansie plaatsvond. In tegendeel: de bebouwingsdichtheid in het zuiden van de kern nam in de vooroorlogse jaren af waardoor de kom slonk. Desondanks kwamen enige opmerkelijke woningen en boerderijen tot stand (19e en eerste helft 20e eeuw), alsmede een R.K. kerk (1860, naar ontwerp van Th. Molkenboer). De aanleg van de Provinciale Weg betekende definitieve ontsluiting maar in de bestemmingsplannen van 1943 kwam de kern niet voor; toch breidde Rijpwetering zich na de oorlog weer enigszins uit.

5.2.5 Oud Ade

Deze kern wijkt zowel historisch als morfologisch af van de andere binnen de gemeente. De zogenaamde "Buurt aan de Oude A", genoemd in 1344 is niet te vereenzelvigen met Oud Ade dat pas tegen 1800 ontstond nabij de Rooms Katholieke kapel op een kruispunt van wegen en waterlopen. Een 'halve maan' van woningen langs de Oude Ade en verder wat aan en nabij de grindweg naar Leiden gelegen huizen gaven het begin van komvorming te zien in dit op de grens van het voormalige akkerbouw-, maar heden ten dage vee-

teeltdorpje uitgeveende en het niet vergraven en uitgebaggerde land. (De hoogteverschillen zijn hier dan ook vrij groot) Oud Ade lag tussen ± 1870 en 1939 langs de hoofdverkeersweg naar Leiden; na de opening van de nieuwe provincialeweg kwam het dorp enigszins bezijden de grote verkeersstroom te liggen en de aansluiting op de weg was niet optimaal. Naast enkele 19e en 20e eeuwse boerderijen en woonhuizen is er de midden-19e-eeuwse R.K. kerk. Er vonden verder geen noemenswaardige ontwikkelingen plaats tot na de Tweede Wereldoorlog; de ontsluiting bleef tot op heden relatief gebrekkig daar de meeste wegen rond het dorp doodlopend zijn.

5.2.6 Kaag

De plaats wordt al genoemd in 1308. Het dorpje moet een agrarische oorsprong hebben maar oriënteerde zich al snel op de scheepvaart en de visserij. Ingesloten en geïsoleerd door belangrijke waterplassen wist het zich een naam te verwerven als schippers- en scheepmakersdorp (rond 1750 had het zo'n 50 schepen in de handelsvaart), maar ook de veehouderij bleef van betekenis, naast enige tuinbouw. De bebouwing was geconcentreerd aan de westzijde van Kagereiland en was gesitueerd aan beide kanten van de slingerende kade. De Nederlandse Hervormde kerk in het dorp dateert van 1873.
De dunne lintbebouwing - voorkomend op de kaart van 1912 - langs de halfverharde dorpsweg had zich tot rond de oorlogstijd nog weinig verdicht. Toch is in die periode wel het begin van de stormachtige ontwikkeling van de watersport in dit gebied te plaatsen. Zoals gezegd dateert de oudste jachthaven van 1912. Later werden meer voorzieningen aangelegd, voornamelijk aan de zuidzijde van het dorp. Behalve zomerhuisjes werden voor de oorlog ook werven en winterberging gerealiseerd.
Een plan uit 1942 behelsde de aanleg van enkele korte woonstraten aan het zuideind van de kern alsmede uitbreding van de watersportvoorzieningen in dit gebied; het ontwerp werd in vergelijkbare vorm uitgevoerd. Enige parallelle woonstraten aan de zuidoostzijde van het dorp, genoemd naar de prinsessen, doorbraken de lineaire structuur van de kern.
Na de oorlog werd de watersportaccomodatie verder uitgebreid met een grote jachthaven aan de noordkant van het eiland, langs de Ringvaart.
De ontsluiting van het eiland bleef tot op heden gebrekkig maar karakteristiek: een pont over de Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder verbindt het dorp met het vasteland, maar niet direct met de dorpen uit de eigen gemeente.

5.2.7 Zevenhuizen

Het gehucht Zevenhuizen komt voor op de kaart van 1610. Het maakte eertijds deel uit van de Hoge Heerlijkheid de Vrije- en Lage Boekhorst en bewaart daarvan nog steeds het rechthuis. De naam staat niet op de TMK van 1854 en evenmin in de Atlas van Kuyper van 1869. De bebouwing was in die jaren geconcentreerd langs de westzijde van de Oude Ade en vertoonde een lineair patroon langs de kade.
Enkele huizen aan de overzijde van de Oude Ade nabij de monding in de plas het Zweiland lijken iets minder gestructureerd te zijn geplaatst.

De kaart van 1912 toont achter de huizen op de westzijde van de Oude Ade een halfverharde weg, die uitkomt op de weg naar Leiden, waardoor het gehucht iets uit zijn isolatie werd getild. Met de openstelling van de Provinciale weg in 1939 ging de verkeersstroom echter weer voorbij aan Oud Ade en dus aan Zevenhuizen, dat langs de

doodlopende weg thans weer even geïsoleerd ligt als voorheen. Toch zijn er wat zomerhuisjes verschenen in het uiterste noorden van het gehucht en pikt het een graantje mee van de toeristenindustrie. Verdere uitbreidingen of verdichting zijn niet noemenswaard.

5.3 Verspreide bebouwing

Langs diverse waterlopen kon rond 1850 nog wat verspreide bebouwing worden aangetroffen: te noemen zijn de buurtschapjes West on Oost Ade, rond 1850 genoemd "de Buurt" in de Ader- en Buurterpolders, Poelhoeve aan de Kleipoel en de huizen aan het Vennemeer. Geen van deze clusters is uitgegroeid tot zelfs maar een gehucht.

Van de 13 nog bestaande molens binnen de gemeente dateren er 5 uit de periode 1800-1945. Het zijn de Adermolen (1941), gelegen aan de Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder, de Blauwe Molen (1904), niet ver van Hoogmade, de Veendermolen (1830,1934) bij Roelofarendsveen, De Vrouw Venner (1835) bij Oud Ade en de Waterloosmolen (1857) bij Rijpwetering.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Algemeen/provinciaal:

- Aa, A.J. van der (1839-1851)
  Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden, 13 delen + suppl. Gorinchem.

- Atlas van historische vestingwerken in Nederland (1970)
  Deel IV, de provincieën Zuidholland en Zeeland. Eerste aflevering: Zuidholland. Z.p..

- Beekman, A.A. (1948)
  De wateren van Nederland. Aardrijkskundig en geschiedkundig beschreven. 's-Gravenhage.

- Een beeld van het zuid-hollandse landschap (1981-1988)
  Een landschapsonderzoek in opdracht van de provincie Zuid-Holland. 6 delen. Z.p..

- Beschrijving van de provincie Zuid-Holland behorende bij de waterstaatskaart (1967). 's-Gravenhage.

- Bevolking der gemeenten van Nederland op 1 januari .... C.B.S.. 's-Gravenhage, 1950-heden.

- De bodem van Nederland (1965)
  Toelichting bij de Bodemkaart van Nederland, schaal 1:200.000. Samengesteld door de Stichting voor Bodemkartering. Wageningen.

- Buisman, J. (red.) (1978)
  Zuid-Holland vanuit de lucht. Baarn.

- Craandijk, J. (1888)
  Wandelingen door Nederland. Met platen naar de lithografiën van P.A. Schipperus en wandelkaartjes. Haarlem.

- Dijksterhuis, R. (1984)
  Spoorwegtracering en stedebouw in Nederland; Historische analyse van een wisselwerking. De eerste eeuw: 1840-1940. Proefschrift, TH Delft.

- Don, P. (red.) (1985)
  Kunstreisboek Zuid-Holland. 8e dr., Weesp.

- Drinkwatervoorziening in Nederland 1913-1938 (1938)
  Gedenkboek ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Centrale Commissie voor Drinkwatervoorziening en van het rijksbureau voor Drinkwatervoorziening. Den Haag.

- Fruin, R. (red.) (1866)
  Informatie up den staet faculteyt ende gelegenheyt van de steden ende dorpen van Hollant ende Vrieslant om daernae te reguleren de nyeuwe schiltaele gedaan in den jaere MDXIV. Leiden.

- Fruin, R. (red.) (1976)
  Enqueste ende informatie upt stuck van der reductie ende reformatie van den schiltaelen, voertijts getaxeert ende gestelt geweest over de landen van Hollant ende Vrieslant gedaan in den jaere MCCCCXCIIII. Leiden.

- Gedenkboek Twee eeuwen Waterstaatswerken (z.j.). Z.p..

- Honderd jaar Provinciale Waterstaat in Zuid-Holland (1976)
  Enige opstellen over de geschiedenis. 's-Gravenhage.

- Kley, J. van der (red.) (1967)
  Vaarwegen in Nederland. Een beschrijving van de Nederlandse binnenvaartwegen. Assen/Amsterdam/Rotterdam/Brussel.

- Kroon, A.W. (1862)
  Tegenwoordige staat van Zuid-Holland. Beschrijving en afbeelding der steden, dorpen, heerlijkheden en verdere wetenswaardige plaatsen in die provincie. Amsterdam.

- Lijst van Nederlandse gemeenten sinds 1830, waarvan de grens is gewijzigd, waarvan de naam is veranderd, die zijn opgeheven, nieuw gevormd of ingepolderd (1968). Z.p..

- De molens van Zuid-Holland (1980). Den Haag.

- Mulder, G.J.A. (red.) (1949-1959)
  Handboek der geografie van Nederland. 6 delen. Zwolle.

- De ontwikkeling onzer electriciteitsvoorziening 1880-1938 (1948).
  Uitgegeven naar aanleiding van het 25-jarig bestaan der Vereeniging van directeuren van electriciteitsbedrijven in Nederland. 2 delen. Arnhem.

- Postma, C. (red.) (1963)
  Holland in vroeger tijd; 18e-eeuwse beschrijvingen van steden en dorpen in Noord- en Zuid-Holland. 5 delen. 's-Gravenhage.

- Register van beschermde monumenten (1989). Zeist.

- Statistisch overzicht der Waterleidingen in Nederland over de jaren 1946 en 1947 (1950). Leeuwarden.

- Steegh, A. (1985)
  Monumenten Atlas van Nederland. 1100 Historische Nederzettingen in Kaart. 2e dr., Zutphen.

- Teixeira de Mattos, L.F. (1906-1961)
  De waterkeeringen, waterschappen en polders van Zuid-Holland. 16 delen. 's-Gravenhage.

- Tuinbouwatlas van Nederland [± 1941].
  Samengesteld door den Tuinbouw-voorlichtingsdienst van het Departement van Landbouw en Visscherij.

- Vermooten, M. en Smit, T. (1989)
  Spoortocht langs oude en nieuwe N.S.-stations: Noord- en Zuid-Holland en Flevoland. Hapert.

- Vervloet, J.A.J. en Steegh, A.W.A.Th. (1989)
  Bibliografie van de historische geografie. Wageningen.

- Verzameling van gegevens betreffende de electriciteitsvoorziening in de provincie Zuid-Holland (1915). 's-Gravenhage.

- Wallenburg, C. van (1966)
  De bodem van Zuid-Holland. Toelichting bij blad 6 van de Bodemkaart van Nederland, schaal 1:200.000. Wageningen.

- Witkamp, P.H. (1877)
  Aardrijkskundig woordenboek van Nederland. Tiel.

- Witkamp, P.H. en Sipman, M.A. (1895)
  Aardrijkskundig woordenboek van Nederland. Nieuwe uitgaaf. Arnhem/Nijmegen.

Regionaal/lokaal:

- Alkemade (1953).
  Een studie van de Sociaal-economische Structuur en de stedebouwkundige problemen; Economisch-technologisch Instituut voor Zuid-Holland, Landbouw-economisch Instituut, Instituut Stad en Landschap van Zuid-Holland. Rotterdam.

- Alkemade. Inventarisatie cultuur-historisch waardevolle bebouwing.
  Oude Wetering, Nieuwe Wetering, Kaag, Landelijk gebied west, overige gebieden. Rotterdam, z.j..

- Eindverslag Streekverbetering Roelofarendsveen 1957-1963.

- Gedenkboek uitgegeven ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de Koninklijke Zeil-, Roei- en Motorsportvereniging "De Kaag" 1910-1960. 1961.

- "Heen en Weer" (1979). Logboek van het Kaagse Veer.

- Kuipéri, H.G. (1962)
  Roelofarendsveen; Gemeinde Alkemade; Gartenbau, Flurbereinigung.

- Taminiau, J.F.M. en J. Galjaard (1988)
  Inventarisatie cultuur-historisch waardevolle bebouwing. Rotterdam.

VOORNAAMSTE GEBRUIKTE KAARTEN

- Topografische en Militaire Kaart; 1:50.000; 1854.

- Kuyper, J.
  Gemeente-atlas van de provincie Zuid-Holland 1869.

- Chromo-topografische kaart; 1877/88, 1909/12.

- Topografische kaart; 1:25.000; 1950/51.

- Topografische kaart; 1:25.000; 1969/1974.

- Topografische kaart; 1:50.000; 1941/42 (Truppenkarte).

- Topografische kaart; 1:50.000; 1981.

- Alkemade.
  Kaart, deel uitmakende van het Uitbreidingsplan, regelende de belemmering van Onderdelen van de gronden, gelegen nabij de bebouwde kommen Roelofarendsveen,Oudewetering, Nieuwewetering, Oud Ade en "Kaag". 1:2.500, 1942/43. (4 bladen + wijzigingen 1946, 1949, 1958). (Inst. Stad en Landschap van Zuid-Holland).

- Alkemade (1943)
  Uitbreidingsplan, regelende de bestemming in Hoofdzaak van het landelijk gebied der Gemeente; 1:25.000.

- Schetsteekening der Wegen en voetpaden in de gemeente Alkemade, 1860.

Figuur 1.

Gemeentegrenzen en regio-indeling M.I.P. Zuid-Holland

Schaal 1 : 400.000

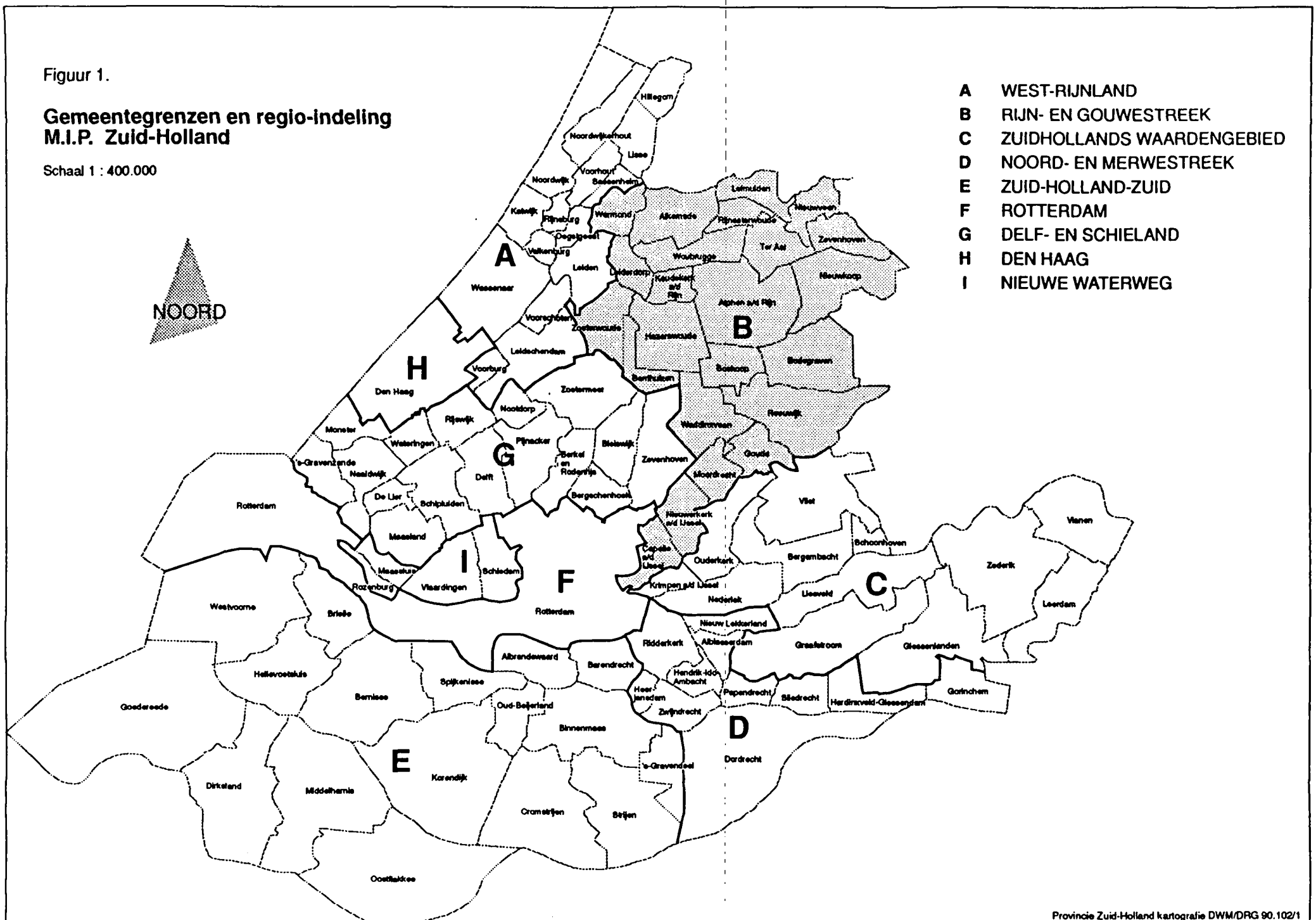

Provincie Zuid-Holland kartografie DWM/DRG 90.102/1

Figuur 1a.

Gemeente Alkemade

Schaal 1 : 300.000

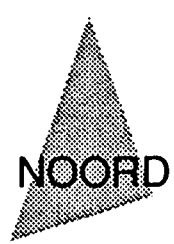

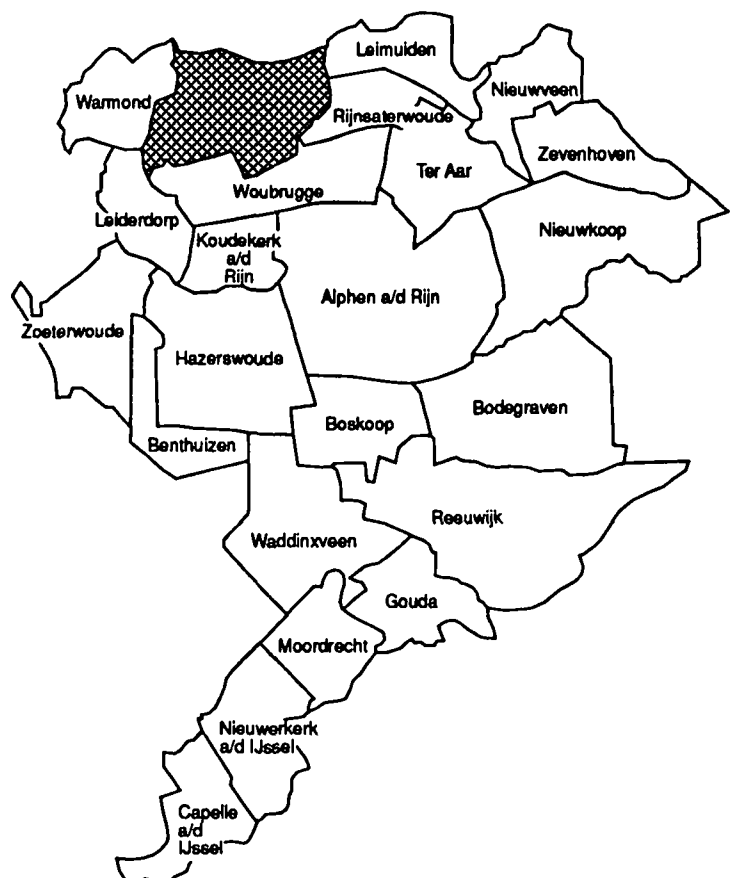

Provincie Zuid-Holland kartografie DWM/DRG 90.102/3a

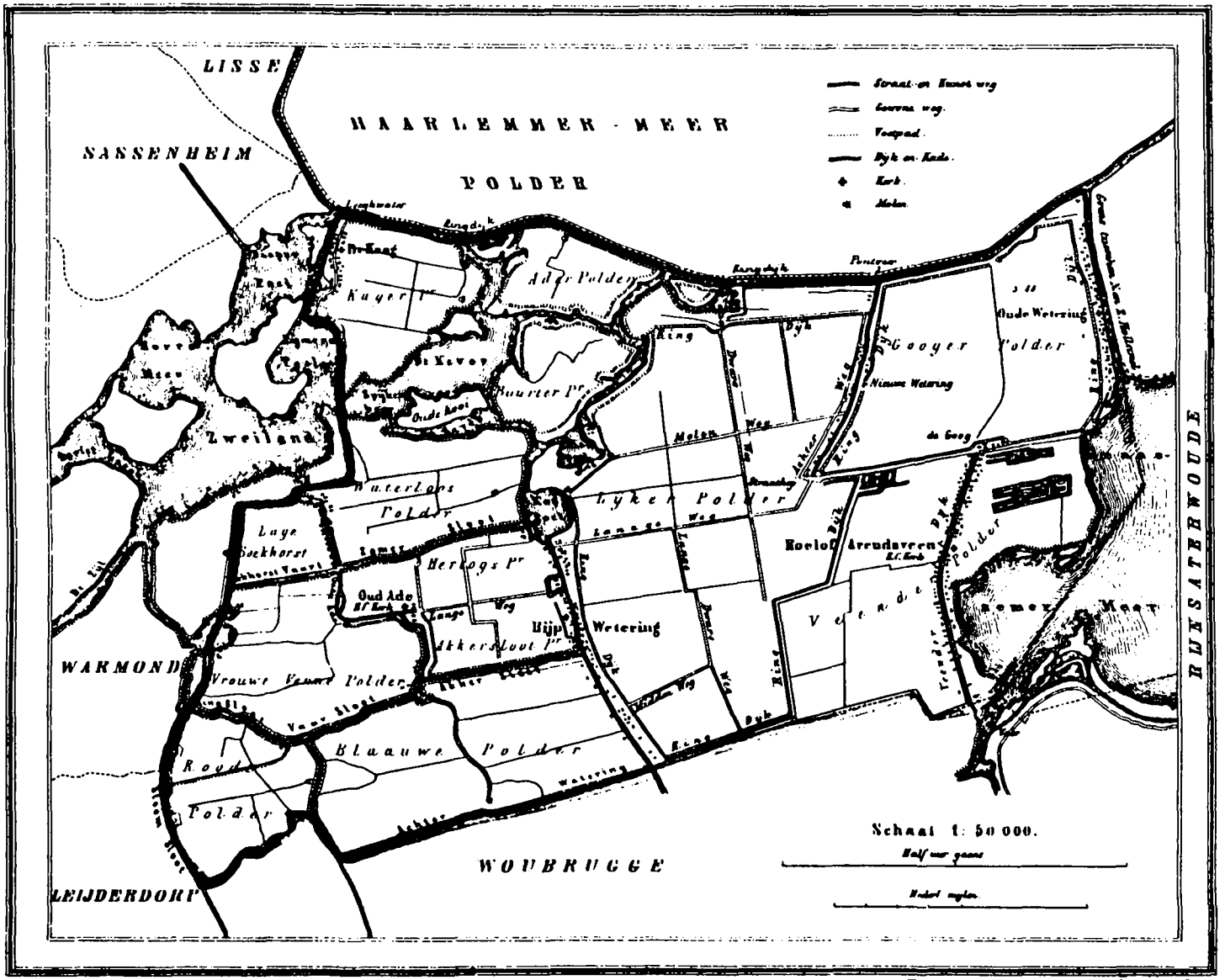

Figuur 2.
J.Kuyper, Gemeente-atlas van de provincie Zuid-Holland 1869.

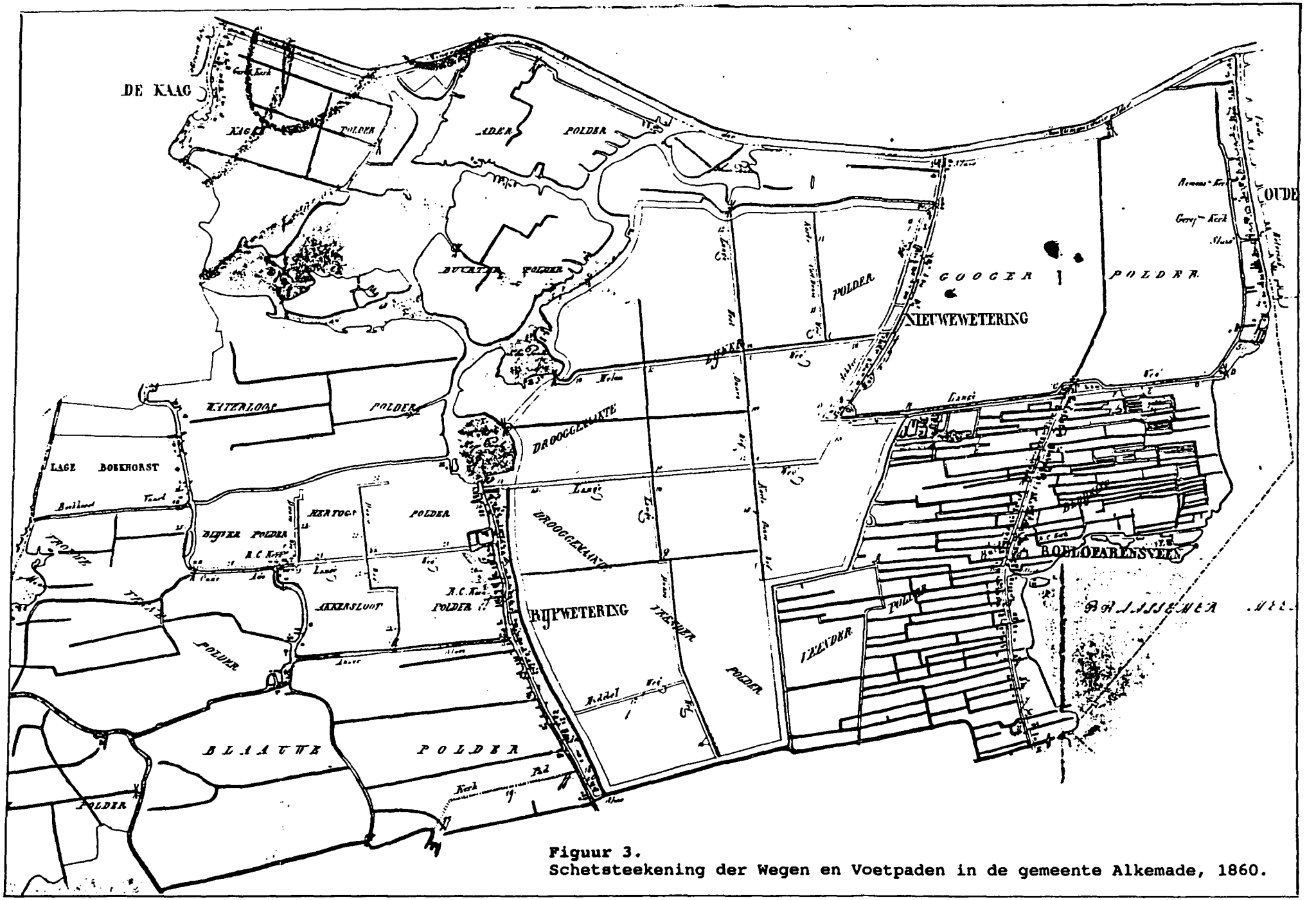

Figuur 3.
Schetsteekening der Wegen en Voetpaden in de gemeente Alkemade, 1860.

Figuur 4.
Chromotopografische kaart; 1:25.000; no. 402/403; 1907/1914.

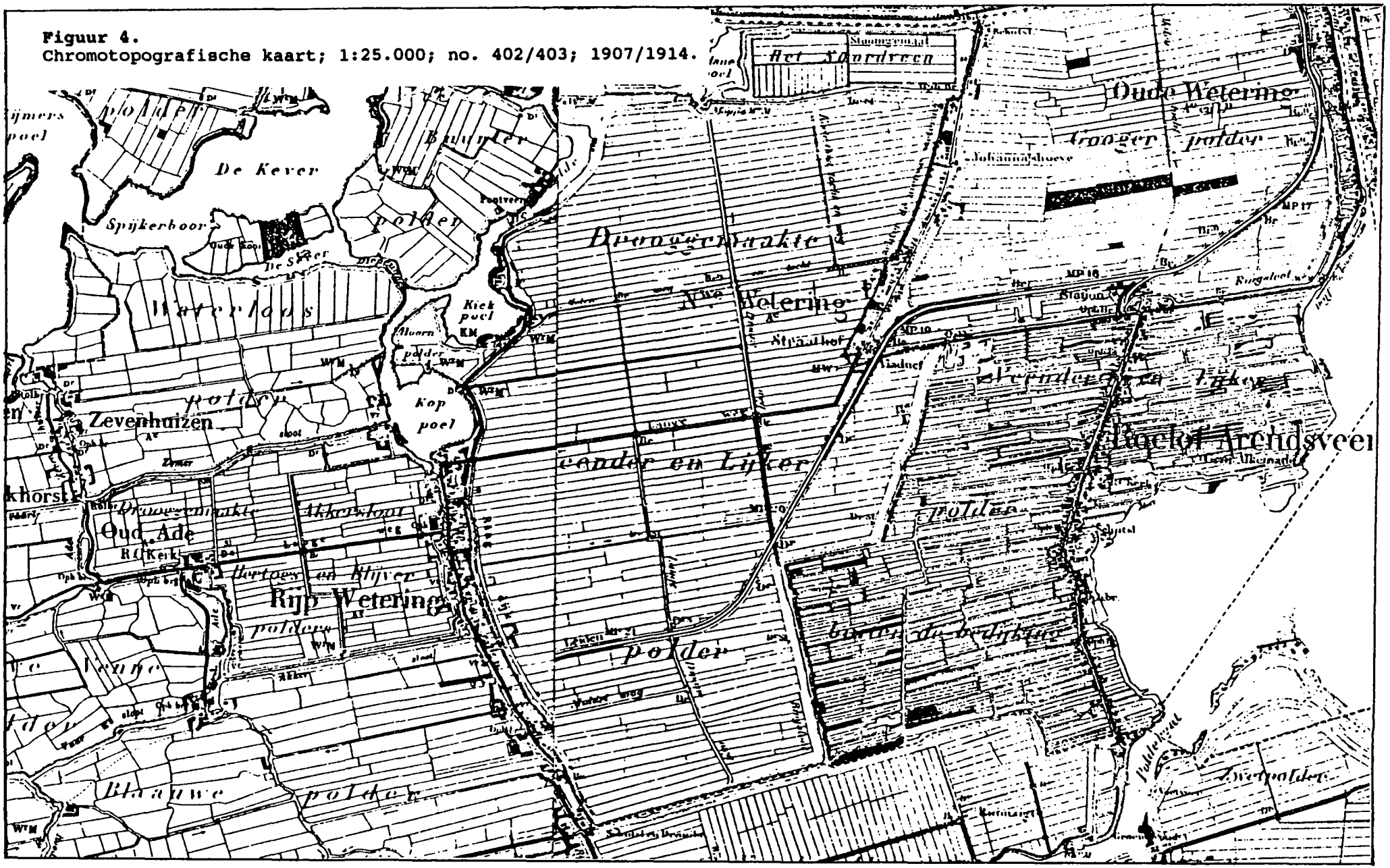

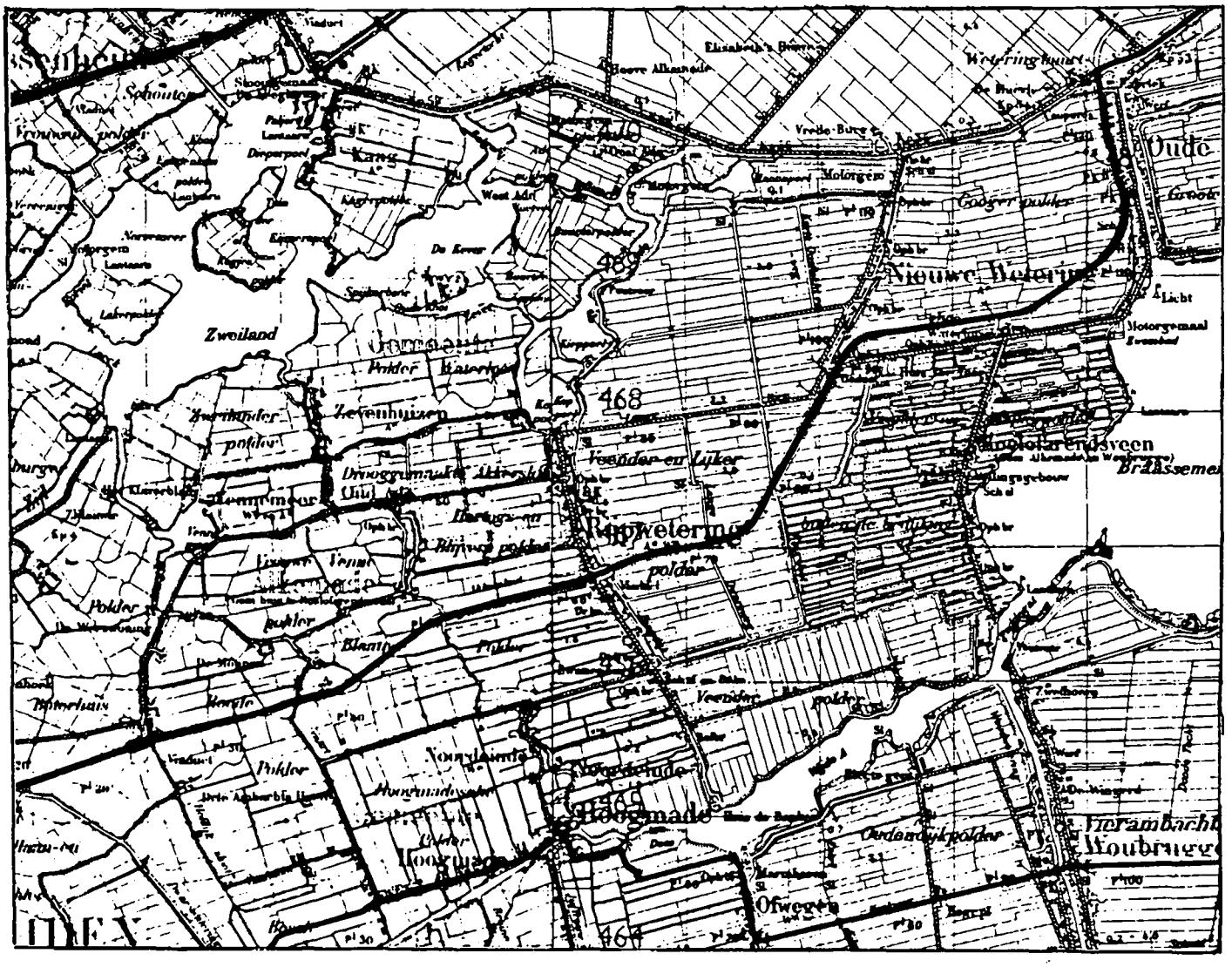

Figuur 5.
Topografische kaart; 1:50.000; no. 30 Ost en 31 West; 1941/42 (Truppenkarte).

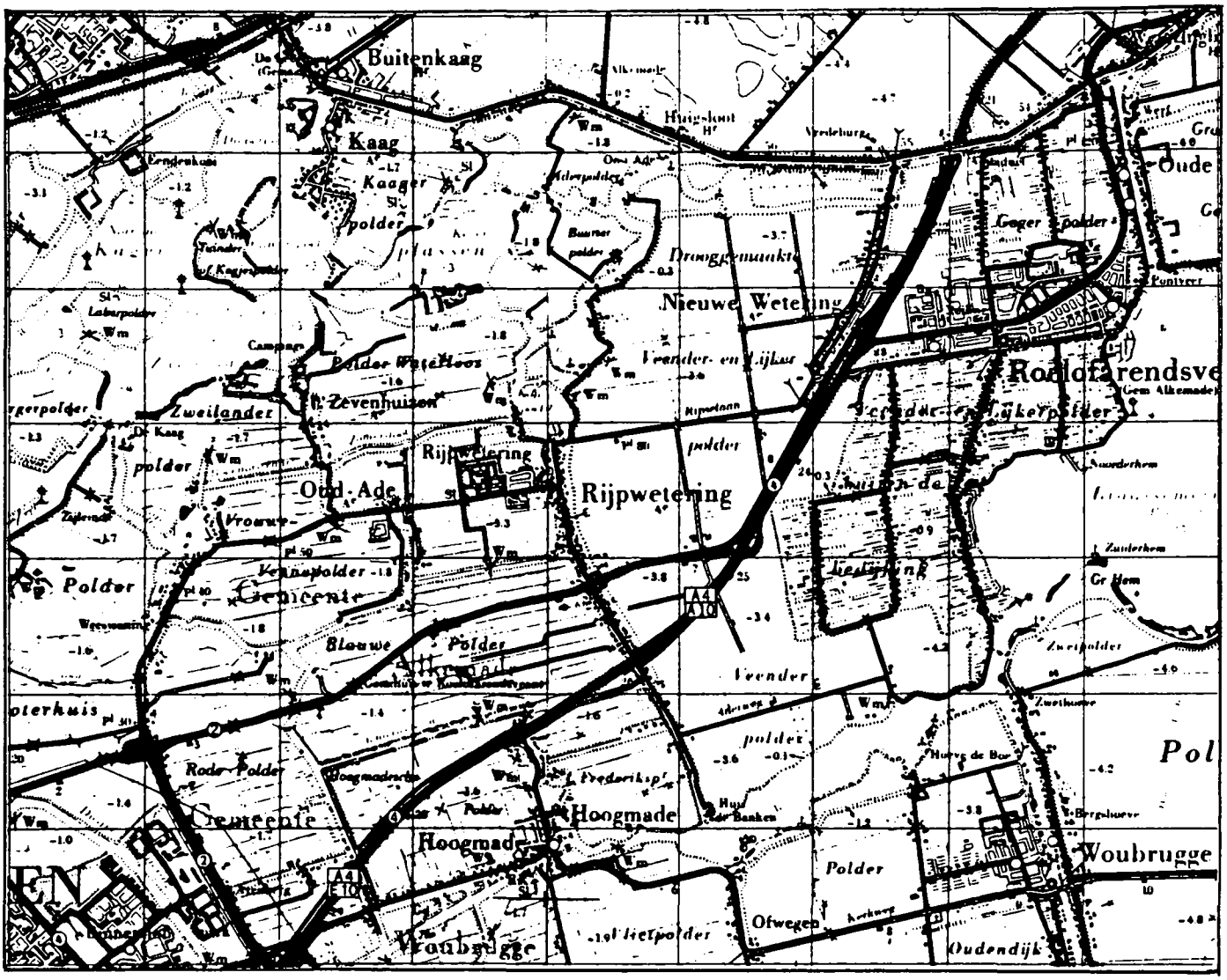

Figuur 6.
Topografische kaart; 1:50.000; no. 30 O en 31 W; 1981.

Figuur 7.
Topografische kaart; 1:25.000; no. 31 A; 1988.

LEGENDA BIJ DE KAART VAN DE FUNCTIONEEL-RUIMTELIJKE ONTWIKKELING IN HOOFDLIJNEN

Bestaande kern ± 1850

Omvang kern ± 1945

Terrein gedomineerd door Nijverheid, Handel en Industrie: ±1850 ±1945

Richting van Algemeen-ruimtelijke ontwikkeling

Lineaire ontwikkeling

1900 Weg, eventueel met jaar van opening

1900-1930 Spoorweg met openings- en sluitingsjaar

1900-1930 Lokaalspoorweg of tramweg met openings- en sluitingsjaar

S Spoor-/tramwegstation

Spoor-/tramwegstation opgeheven

1900 Waterloop, eventueel met jaar van opening

Figuur 8a.
Functioneel-ruimtelijke ontwikkeling van Roelofarendsveen, Nieuwe Wetering en Oude Wetering in hoofdlijnen, periode 1850-1945 (voor verklaring zie legenda).

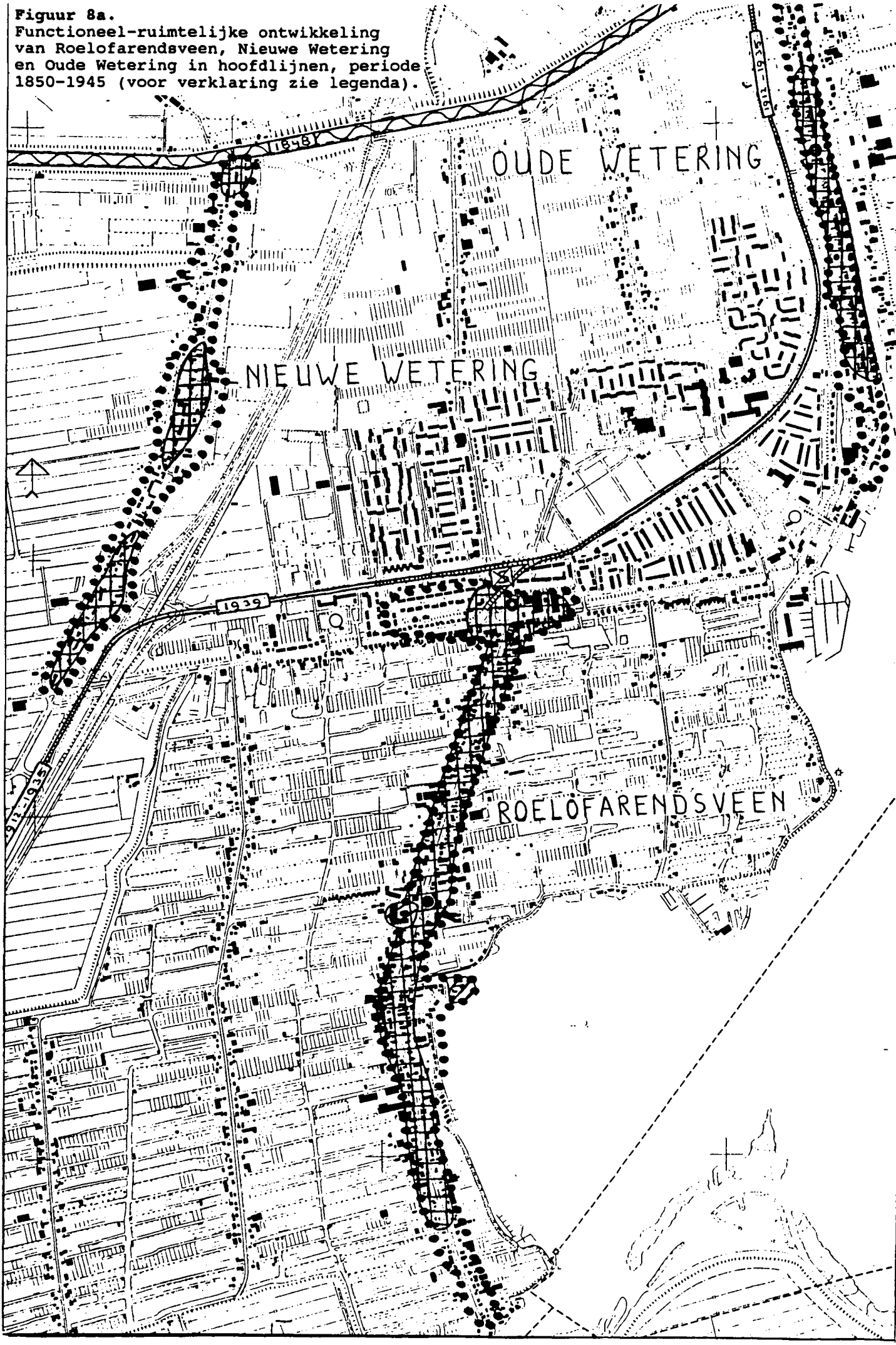

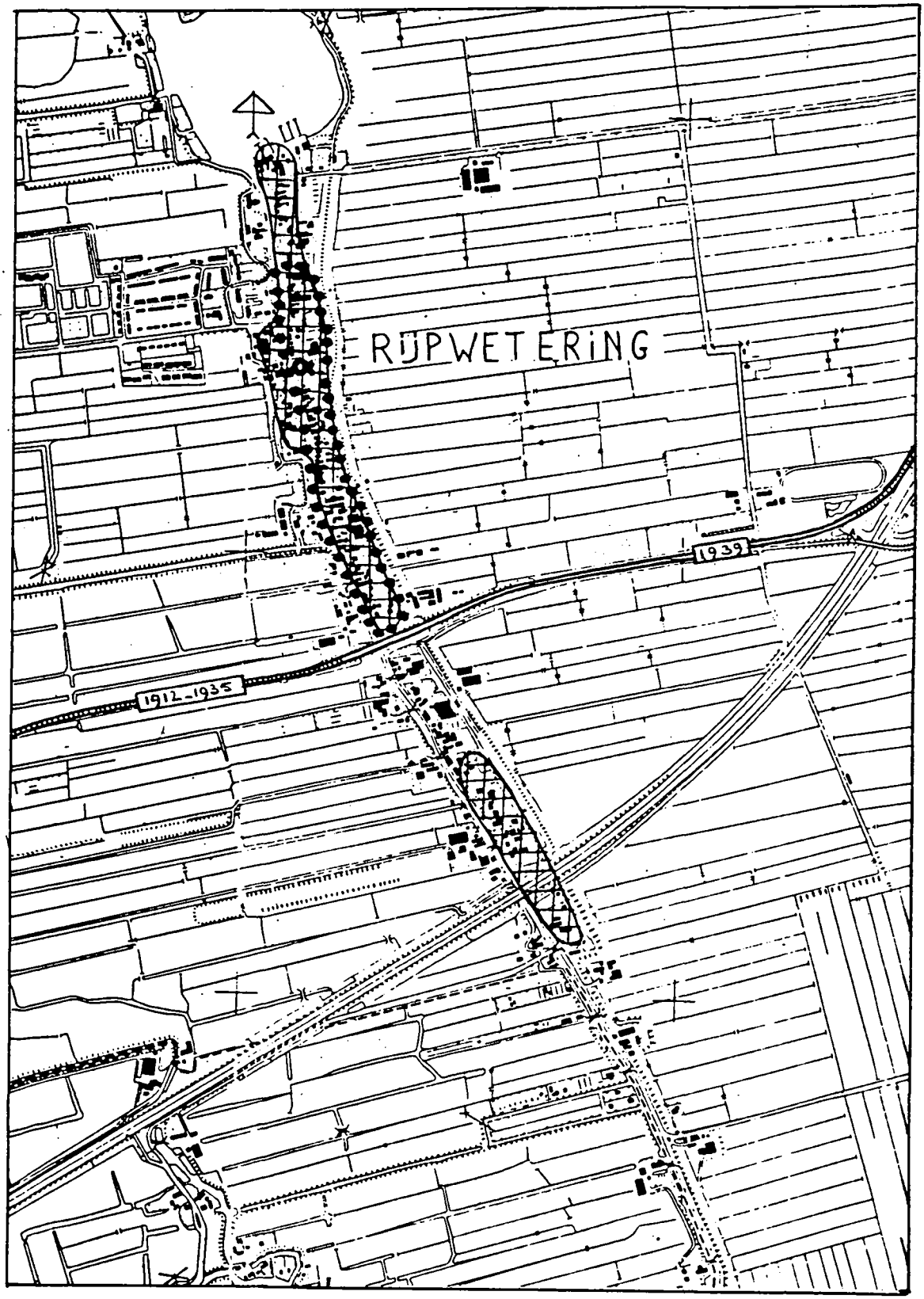

Figuur 8b.
Functioneel-ruimtelijke ontwikkeling van Rijpwetering in hoofdlijnen, periode 1850-1945 (voor verklaring zie legenda).

BEBOUWINGSKARAKTERISTIEK EN STEDEBOUWKUNDIGE TYPOLOGIE

november 1989

E.B. de Snoo - van de Garde
L.A. Nizet

BEBOUWINGSKARAKTERISTIEK

Inleiding

Zoals beschreven in de gemeentebeschrijving bestaat Alkemade uit een groot aantal kernen. Hiervan is tegenwoordig Roelofarendsveen waar ook het gemeentehuis staat, de grootste.

Roelofarendsveen

De bebouwing van Roelofarendsveen staat langs twee linten: het Noordeinde/Zuideinde en het Westeinde/Langeweg. Hij bestaat uit een enkele boerderij, vrijstaande woningen van circa 1900 en uit de jaren '20 en naoorlogse invulling.
Langs beide genoemde linten ligt aan één zijde een sloot, die echter bij het Noordeinde deels gedempt is. In het begin van de 20e eeuw werden enkele straatjes parallel aan het Westeinde bebouwd met rijtjes éénlaags arbeiderswoningen (Spoorstraat, Voorstraat). Deze bebouwing werd vlak na de Tweede Wereldoorlog voorgezet (zie gevelsteen in de woningen Narcisstraat 16/17 met opschrift "Eerste steen gelegd door de heer J.W. Peek, bouwplan 1946"). Deze bovengenoemde straatjes vormden een uitleg van Roelofarendsveen in de richting van het station. Van de spoorweg en zijn bebouwing resteert nog slechts een baanvakwachterswoning uit circa 1910. Aan het Noordeinde bevond zich een eind 19e eeuws R.K.-complex waarvan nog slechts de pastorie (Noordeinde 185) en de beelden bij de huidige RK-kerk resteren.
Langs Noord- en Zuideinde bevinden zich bovendien nog rudimenten van bollenschuren uit het begin van de 20e eeuw.
Op de hoek van Westeinde en Noordeinde staat het huidige gemeentehuis van Alkemade. Dit bestaat uit drie panden daterend van het einde van de 19e eeuw; te weten het pand Westeinde 1 dat als gemeentehuis werd gebouwd, het als burgemeesterswoning gebouwde pand Westeinde 3 en het als postkantoor gebouwde pand Westeinde 5.
Vermeldenswaard uit de MIP-periode zijn voor het overige de brandweergarage aan de Stationsstraat en de watertoren uit 1931.

Oude Wetering

Oude Wetering bestaat uit een lint langs het water de Oude Wetering. Het dorp is gericht op de watersport en er is een veer naar Leimuiden.
Vermeldenswaard uit de MIP-periode zijn aan de Kerkstraat: de Nederlands Hervormde kerk uit 1843, de Gereformeerde kerk uit 1909 en een voormalige uitspanning "Het Wapen van Alkemade". Bovendien zijn te vermelden een observatietoren aan de Kanaalweg en de brug over de Ringvaart uit 1940.
Voor het overige bestaat de bebouwing uit woningen die echter merendeels zodanig verbouwd zijn, dat ze niet meer geïnventariseerd zijn, en er bevindt zich de 17e eeuwse Remonstrantse kerk.

Nieuwe Wetering

De bebouwing van Nieuwe Wetering heeft al van oudsher een lineair karakter. De boerderijen en woonhuizen bevinden zich langs de noord-zuid lopende wetering en de

evenwijdig gelegen Noordveenweg, Vooren Achterweg. Kenmerkend voor de ruimtelijke inrichting van het dorp zijn de vele bruggetjes over de wetering en de respectieve dwarssloten. Meer naar het noorden toe is de wetering echter op enkele plaatsen te voorzien van een dam en de uit 1880 daterende sluis nabij de Ringvaart is eveneens gedeeltelijk gedempt.
De lineaire bebouwing is overigens op sommige plaatsen meer verdicht dan elders. Vermeldenswaard zijn in dit opzicht de twee woningbouwcomplexjes van vlak na de Tweede Wereldoorlog en de concentratie woningen nabij de voormalige sluis en de brug over de Ringvaart.

Rijpwetering

Rijpwetering bestaat uit lintbebouwing langs de Veenderweg/Zuidweg/Pastoor v.d. Plaatstraat met dwars erop de Oud Adeselaan waarlangs een klein naoorlogs wijkje is gebouwd. Langs de westzijde van het bovengenoemde lint loop een vaart waar achter de bebouwing door middel van bruggetjes toegankelijk is.
De bebouwing bestaat merendeels uit 18e en 19e eeuwse langhuis-boerderijen, waarvan echter een gedeelte in slechte staat verkeert. Aan de oostzijde van de Zuidweg en Pastoor v.d. Plaatstraat staan ook woningen daterend uit de MIP-periode, met naoorlogse invulling en op de hoek een 17e eeuwse uitspanning. (Enkele van deze panden zijn rijksmonumenten). Speciaal vermeldenswaard is de Rooms-Katholieke kerk gebouwd door architect Th. Molkenboer in 1860 en de naastgelegen pastorie.

Oud-Ade

Oud Ade bestaat uit een kleine kom met een Rooms-Katholieke kerk uit 1808, pastorie, een school, een boerderij, enkele 19e eeuwse woningen en enkele naoorlogse woningen. Vooral de kerk is vermeldenswaard.

Kaag

Kaag is een watersportdorp op een eiland met bebouwing daterend voor, uit en na de MIP-periode. De bebouwing uit de MIP-periode wordt gevormd door de Nederlands Hervormde kerk uit 1873, een school van circa 1910 (Julianalaan 19) en enkele boerderijen van het Zuidhollandse langsgeveltype en enkele woningen.

Zevenhuizen

Het buurtschap Zevenhuizen bestaat uit boerderijen zowel daterend uit de MIP-periode als van eerder. Vermeldenswaard uit de MIP-periode is de boerderij van het T-huistype, Boekhorsterweg 21.

Overige bebouwing

Oostenrijkse woningen

In meerdere kernen van de gemeente zijn vlak na de Tweede Wereldoorlog kleine woningbouwwijkjes verrezen. Vermeldenswaard hiervan zijn de zogenaamde Oostenrijkse

woningen; eenlaags houten woningen onder zadeldaken van rode pannen die als bouwpakketten uit Zweden waren aangevoerd.
Ze zijn te vinden in Roelofarendsveen (Essenweg, Dijkstraat, Berkenweg, Lindelaan), Oud Ade (de Kolk), Nieuwe Wetering (Voorweg), Kaag (Bernardlaan, Julianalaan).

Nieuwbouw

Na de Tweede Wereldoorlog zijn er in het buitengebied vele nieuwe wegen aangelegd waarlangs zich tuindersbedrijven (met name kastuinbouw) hebben gevestigd.

Molens

Uit de MIP-periode dateren in Alkemade de volgende molens: Adermolen (1941), Blauwe molen (1904), Veendermolen (1830, 1934), De Vrouw Venner (1835), Waterloo molen (1857).

Boerderijen

In het buitengebied bevinden zich diverse clusters boederijen, merendeels van het Zuidhollandse langshuistype. Met name langs de Leidseweg staan nog enkele redelijk gave boederijen.

STEDEBOUWKUNDIGE TYPOLOGIE

Van de gemeente Alkemade is geen stedebouwkundige typologie gemaakt, omdat er in de periode 1800-1945 alleen verdichting en uitbreiding van de kernen langs de reeds aanwezige structuur heeft plaatsgevonden.